

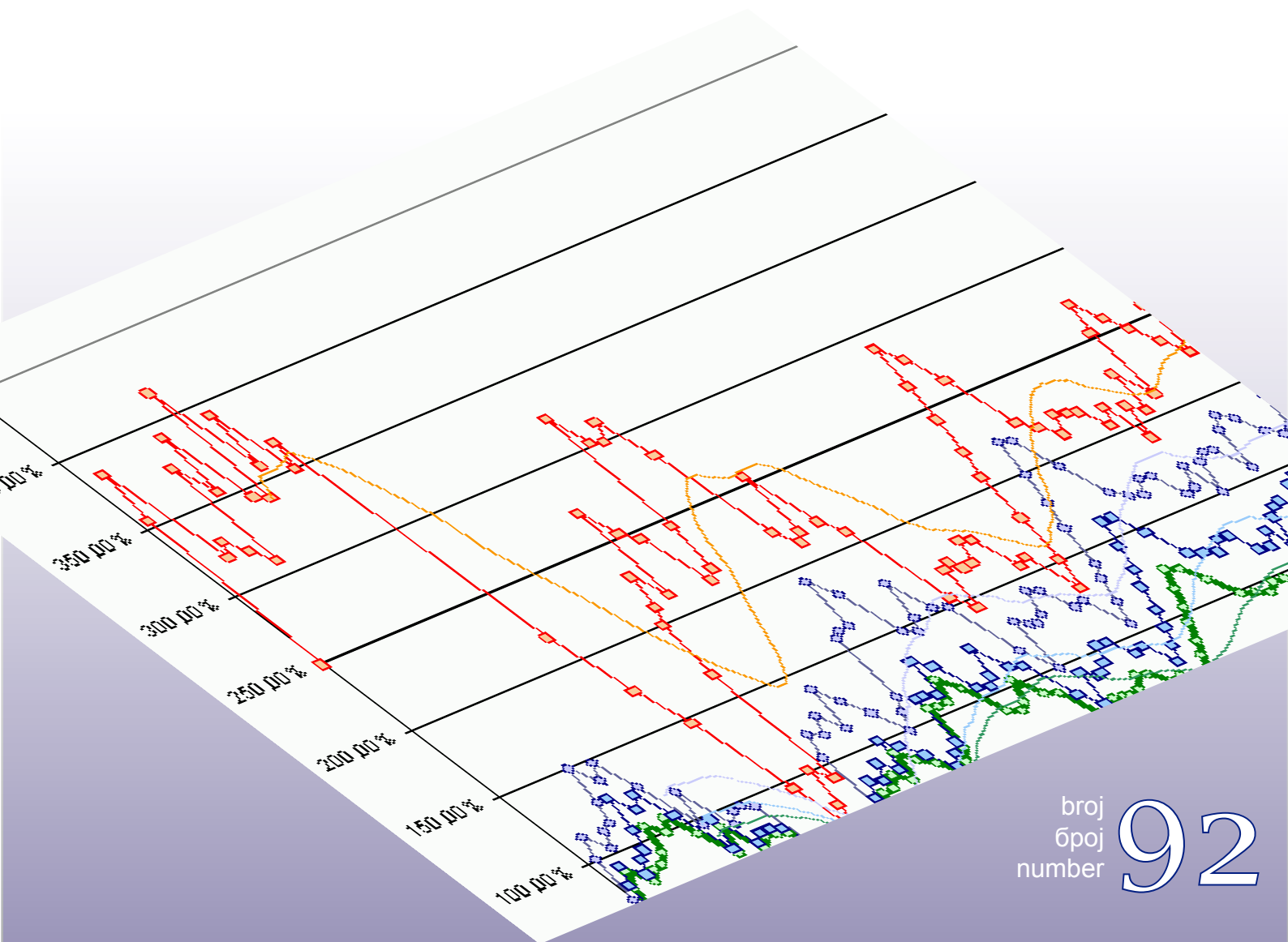
Bosna i Hercegovina
Odjeljenje za makroekonomsku analizu
Upravnog odbora Uprave za indirektno-
neizravno oporezivanje

Босна и Херцеговина
Одјељење за макроекономску анализу
Управног одбора Управе за индиректно
опорезивање

Macroeconomic Unit of the Governing Board of the Indirect Tax Authority

Oma Bilten

broj
број
number **92**

• Mart 2013 • Ožujak 2013 • Март 2013 • March 2013 •

Uz ovaj broj

Prema preliminarnom izvještaju UIO je u februaru 2013. naplatila po odbitku povrata 322,4 mil KM indirektnih poreza, što je za 0,3% manje nego u istom mjesecu 2012.g. Na nivou prva dva mjeseca naplaćeno je 2,7% prihoda više nego u istom periodu 2012. Iako je naplaćeno 50 mil KM više bruto prihoda snažan rast povrata indirektnih poreza je nominalni neto porast sveo na 18,9 mil KM. Posmatrano po grupama prihoda nominalni rast je ostvaren na PDV-u i prihodima od carina, dok je kod akciza i putarine naplaćeno ukupno 5,5 mil KM manje prihoda nego u istom periodu 2012. U februaru pozitivan trend su imale jedino akcize na grupu akciznih proizvoda koju čine alkohol i alkoholna pića, pivo, vino i bezalkoholna pića, čija naplata je povećana za 17%. Kod svih ostalih akciznih proizvoda zabilježeno je smanjenje naplate. Pad naplate akciza i putarine na domaće derivate nafte je očekivan zbog obustave proizvodnje Rafinerije u decembru. Zabrinjava nastavak negativnih trendova kod akciza na duhanske proizvode. Od usvajanja novog Zakona o akcizama uobičajeno slabija naplata akciza na duhanske proizvode na početku godine je bila rezultat većeg povlačenja akciznih markica na cigarete krajem prethodne godine zbog novog povećanja akciza. Dotadašnja shema povlačenja akciznih markica (i naplate prihoda od akciza) je narušena krajem 2012. godine, kada je preuzeto 25% manje akciznih markica. Negativan trend je nastavljen i u prva dva mjeseca 2013., kao posljedica rastuće legalne i nelegalne supstitucije cigareta rezanim duhanom. S druge strane, prosječna ponderirana maloprodajna cijena cigareta u prva dva mjeseca je značajno viša od potrebnog prevladjivanja dodatnog akciznog tereta. To ukazuje na promjenu strukture regularnog tržišta cigareta u korist skupljih cigareta koje konzumira bogatiji sloj građana, dok konzumenti jeftinijih cigareta prelaze na korištenje rezanog duhana. Imajući u vidu da se zbog pritiska krize, rasta fiskalnih deficita i dugova, sve više zaoštava problem alokacije prihoda od indirektnih poreza između nivoa vlasti u BiH očigledno je da fiskalne vlasti sve napore trebaju usmjeriti u pravcu očuvanja prihoda. U tom smislu, urgentno pitanje postaju borba protiv poreznih prevara kod uvoza i prometa duhanskih proizvoda, te izmjena Zakona o akcizama u domenu oporezivanja ostalih duhanskih proizvoda i oštrijeg sankcioniranja zloupotreba.

dr.sc. Dinka Antić
šef Odjeljenja

Sadržaj:

Mjesečne fluktuacije indirektnih poreza	2
Osnovne karakteristike robne razmjene u 2012. godini	10
Preliminarni konsolidovani izvještaj: JR, Institucije BiH, entiteti	19

tehnička obrada : Sulejman Hasanović, IT saradnik
lektor : Darija Komlenović, prof. anglistike

Mjesečne fluktuacije indirektnih poreza

(Autor: Aleksandra Regoje)

UVOD

Dinamika punjenja budžeta nivoa vlasti zavisi od dinamike naplate prihoda i njihove raspodjele. Propisani rokovi izmirivanja obaveza kod pojedinih vrsta poreza doprinose tome da su fluktuacije mjesečne naplate znatno više izražene kod direktnih nego kod indirektnih poreza. Iako je izraženija, dinamika prikupljanja direktnih poreza nema toliko snažan uticaj na punjenje budžeta nivoa vlasti koliko ima dinamika prikupljanja indirektnih poreza. Ako uzmemo u obzir visoko učešće indirektnih poreza u finansiranju svih budžetskih jedinica u BiH, onda će biti jasno koliko mjesečne oscilacije u naplati ovih prihoda utiču na dinamiku punjenja budžeta. U općinama Federacije BiH je udio indirektnih poreza u poreznim prihodima¹ najmanji, a u proteklih pet godina je postepeno porastao sa 55% na oko 62%. Kod svih drugih budžetskih jedinica² ovaj udio prelazi dvije trećine. Štaviše, kod centralne vlade FBiH indirektni porezi čine gotovo sav iznos poreznih prihoda (preko 95%), dok je kod institucija BiH to jedini izvor poreznih prihoda.

SEZONSKA ŠEMA INDIREKTNIH POREZA

Mjesečne oscilacije prihoda zavise prvenstveno od sezonskih faktora. Ovdje se ne misli samo na klimatske uslove nego i na institucionalne faktore.³ Institucionalni faktori podrazumijevaju sve kalendarske odredbe koje utiču bilo na visinu potrošnje u određenom periodu (praznici, godišnji odmori i sl.), bilo na vrijeme uplate poreza (propisani rokovi plaćanja obaveza).

Obzirom da se u Bosni i Hercegovini blizu dvije trećine bruto prihoda od indirektnih poreza naplaćuje na uvoz, njihova sezonska šema ne bi trebala značajno odstupati od sezonske šeme uvoza. Na grafikonu 1 i 2 prikazani su prosječni mjesečni udjeli uvoza i prihoda od indirektnih poreza u periodu 2006-2012, kao i njihove ekstremne vrijednosti.⁴

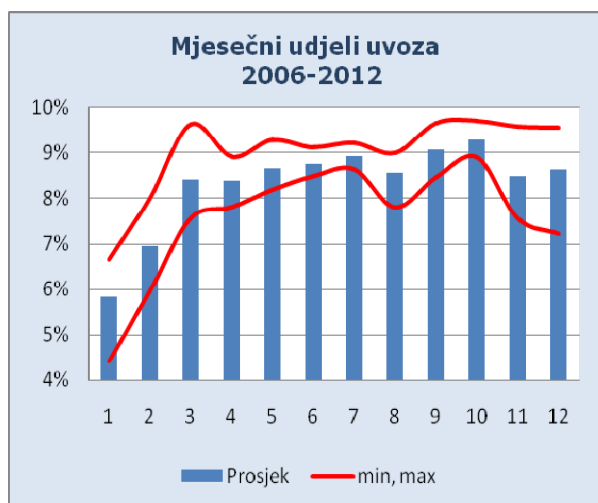
Može se zaključiti da nema značajnih razlika u prosječnim mjesečnim udjelima u godini, osim za mjesec januar, gdje je prosječno učešće znatno veće za prihode nego za vrijednost uvoza (1,1 p.p.). Ako iz analize isključimo godinu uvođenja PDV-a (2006), kada u januaru nije bilo uplata po osnovu PDV prijave, onda je to odstupanje još veće (1,5 p.p.). Razlog ovolikog odstupanja je što su udjeli uplata domaćeg PDV-a najznačajniji u mjesecu januaru, zbog relativno visoke potrošnje u decembru i vremenskog pomaka uplate obaveza od jednog mjeseca. Sa druge strane, mjesec januar je karakterističan po najnižim udjelima uvoza u godini, pa odatle i dolazi pomenuto odstupanje. Na grafikonu 3 je data sezonska šema domaćeg PDV-a (sa i bez godine uvođenja), kao i odstupanje sezonske šeme ukupnih neto prihoda od indirektnih poreza od sezonske šeme uvoza, iz koje se vidi da postoji značajan stepen korelacije između ove dvije serije podataka.

¹ Porezni prihodi ne uključuju doprinose

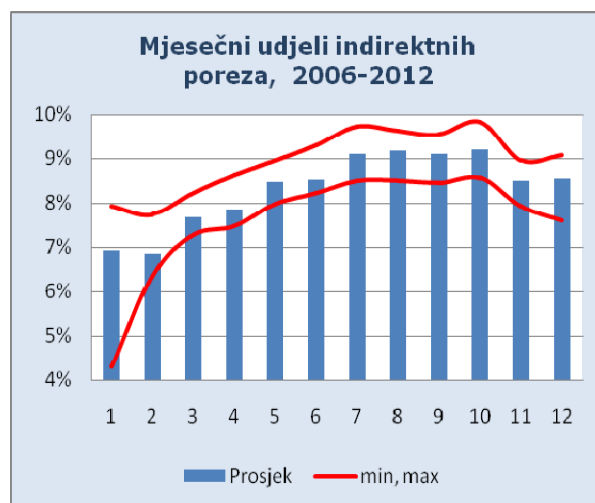
² Institucije BiH, centralne vlade entiteta i BD, kantoni, općine RS

³ "Seasonal adjustment", Statistics Denmark, 2005

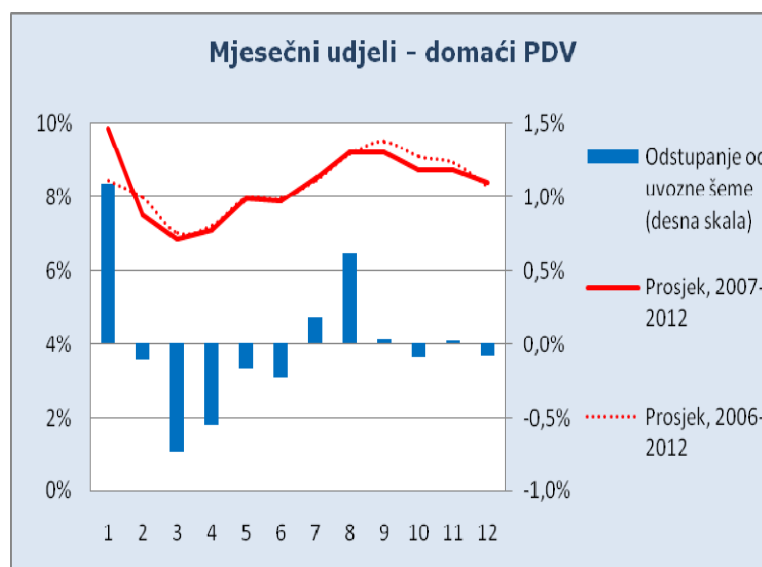
⁴ Indirektni porezi u ovom prilogu ne uključuju prikupljene a neusklađene prihode na JR. Za potrebe izrade ovog priloga korišteni su mjesečni izvještaji UIO o naplati prihoda. U konačnom godišnjem izvještaju za 2006. godinu usklađeno je dodatnih 36 mil KM prihoda, od čega se 35 mil KM odnosi na prihode od PDV-a.

Grafikon 1

Grafikon 2

Grafikon 3

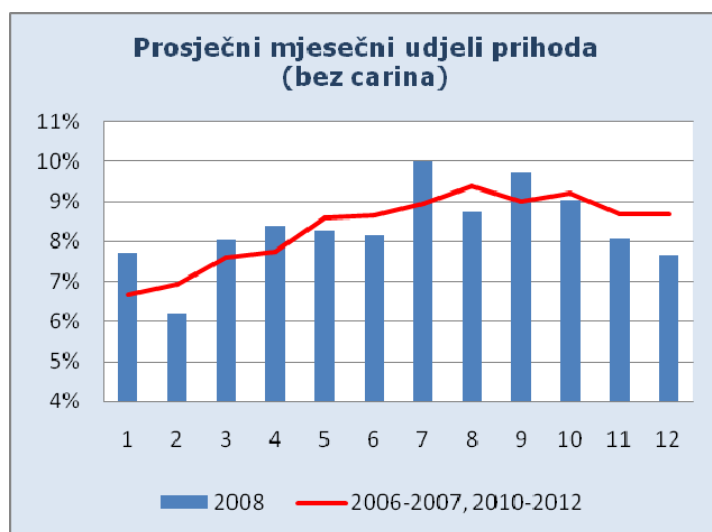
ODSTUPANJE OD SEZONSKE ŠEME

Mjesečna dinamika indirektnih poreza nekada značajno odstupa od sezonske šeme. Do toga mogu dovesti brojni faktori, a najvažniji su: izmjene propisa, ekonomski tokovi, poslovne politike velikih kompanija i sl.

Ekonomski tokovi se više manifestuju u dugoročnim trendovima, ali ponekad mogu uticati i na odstupanje mjesečnih prihoda od sezonske šeme. Kao primjer možemo navesti kraj 2008. godine, kada su se ispoljili prvi efekti globalne ekonomske krize na prihode. U grafikonu 4 su prikazani mjesečni udjeli neto indirektnih poreza u 2008. godini, u poređenju sa prosječnim udjelima za period 2006-2007 i 2010-2012⁵. Iz prihoda su isključene carine, obzirom da je na sredini 2008.

⁵ Isključena je 2009. godina, zbog promjene stopa akciza i putarine od 1.7.2009., koje su značajno uticale na prihode u drugom dijelu godine.

godine došlo do početka primjene Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU, odnosno početka postepenog ukidanja carinskih tarifa na uvoz porijeklom iz EU.

Grafikon 4

Isti grafikon nam može poslužiti kao primjer za ukazivanje na, uslovno rečeno, **tehničke faktore**, koji su se manifestovali zbog izmjene propisa u oblasti indirektnih poreza. Vidljivo je da, pored zadnja dva mjeseca 2008. godine i mjeseci januar i februar značajno odstupaju od sezonske šeme naplate prihoda. Osnovni razlog koji je doveo do ovog odstupanja je niska isplata povrata januaru (33 mil KM), te njihova velika isplata u narednom mjesecu (119,6 mil KM), koja je nastala nakon donošenja nove odluke UO UIO o visini sredstava rezervi sa JR UIO, jer su se dotadašnji limiti izdvajanja pokazali nedovoljnim.

Izmjene propisa u proteklom periodu nisu tretirale samo stopu izdvajanja rezervi na jedinstvenom računu UIO (JR). Brojne zakonske izmjene odnosile su se na stope oporezivanja, što se u mnogo većoj mjeri odrazilo na mjesečne oscilacije prihoda. O tome će biti više u nastavku priloga, u dijelu koji opisuje dinamiku po vrstama.

Pored navedenih faktora, ovdje treba pomenuti i **politike velikih kompanija**, poput duhanske i naftne industrije, čije poslovne odluke takođe mogu uticati na odstupanje prihoda od njihove sezonske šeme.⁶

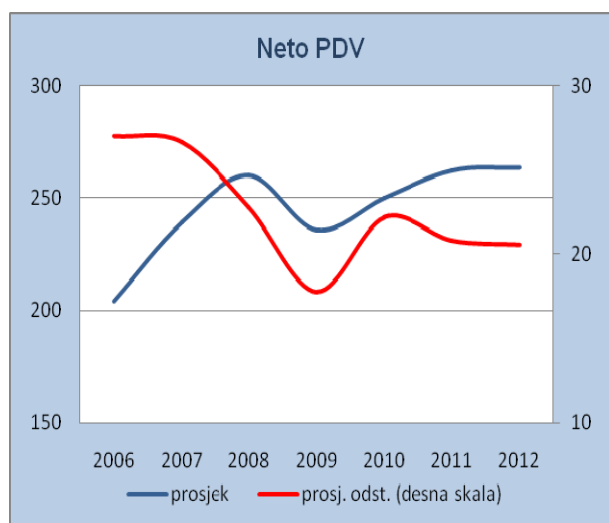
Ne treba zanemariti ni ekstremne **klimatske uslove**, odnosno vremenske nepogode. Podsjetimo se, na primjer, snažnih snježnih padavina u februaru prošle godine kojima se pripisuje značajan pad prihoda.

⁶ Više o ovoj temi u biltenu br. 91.

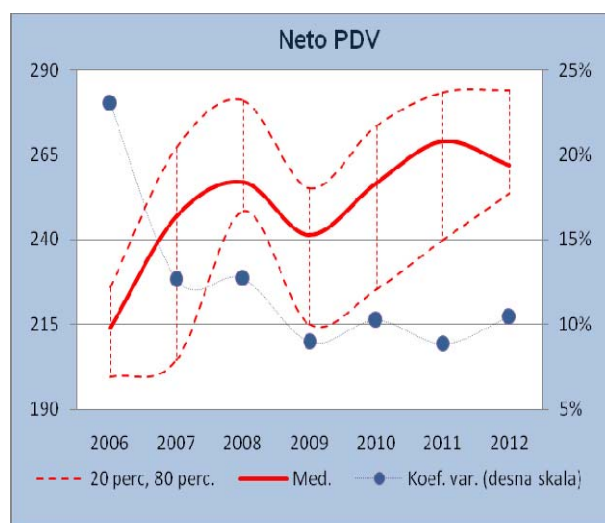
PREGLED FLUKTUACIJE PO VRSTAMA PRIHODA

(i) PDV

Na grafikonu 5 je plavom linijom prikazan prosjek mjesečnih neto prihoda od PDV-a. Crvena linija pokazuje prosječno apsolutno odstupanje mjesečnih iznosa od aritmetičke sredine. Vidljivo je da su mjesečne oscilacije bile ogromne u godini uvođenja PDV-a. Na grafikonu 6 se vidi da u 2006. godini nije toliko značajan raspon između 20-tog i 80-tog percentila, dok je koeficijent varijacije mjesečnih podataka najveći u proteklom periodu. Uzrok ovakvih kretanja je pomenuta ekstremno niska vrijednost naplate u mjesecu januaru.

Grafikon 5

Grafikon 6

Treba napomenuti da ja ta godina bila karakteristična i po suspenziji povrata za obveznike koji nisu pretežni izvoznici, te što je isplata povrata započela tek u mjesecu martu. Iako bi bilo očekivano da to doprinese većoj fluktuaciji mjesečnih prihoda, u ovom slučaju desila se obrnuta situacija. U prvim mjesecima 2006. godine zabilježeni su pad ili stagnacija uvoza u poređenju sa istim mjesecima prethodne godine. Ako uzmemo u obzir ogroman rast uvoza u decembru 2005. godine (oko 60%), možemo zaključiti da je to rezultat poslovnih odluka stvaranja zaliha pred uvođenje PDV-a. Već je pomenuto da u prvom mjesecu uvođenja PDV-a nije bilo uplata po osnovu PDV prijave, zbog vremenskog pomaka uplate (eng. *time lag*). Stoga je suspenzija povrata obveznicima koji nisu pretežni izvoznici pozitivno uticala na „tanke“ prihode u prvim mjesecima godine, a početak njihove isplate na kraju godine umanjio je rast koji je inače sezonska odlika kraja godine.⁷ Tako je koeficijent varijacije čak veći za bruto nego za neto prihode (za 2,2 p.p), uprkos snažnim oscilacijama povrata (tabela 1).

⁷ Ako bi se radila opsežna analiza mjesečne dinamike indirektnih poreza bilo bi potrebno na uplaćene iznose PDV-a dodati zaostale uplate poreza na promet na entitetske račune.

Koeficijenti varijacije mjesečnih podataka - PDV

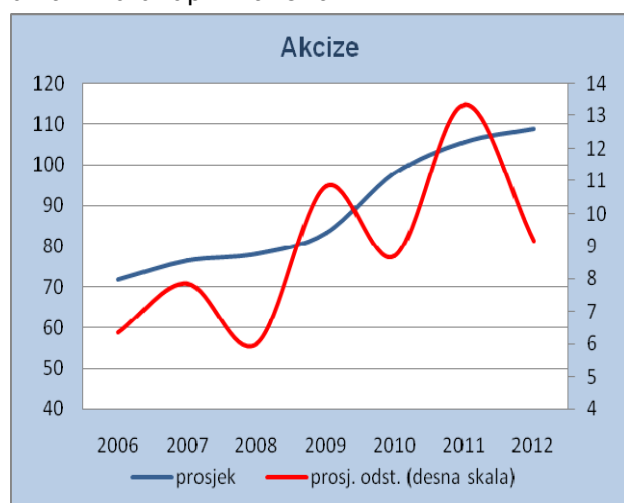
PDV	Bruto	Uvoz	Domaći	Neto	Povrati
2006	25%	24%	34%	23%	72%
2007	11%	14%	10%	13%	17%
2008	9%	12%	11%	13%	30%
2009	6%	10%	14%	9%	21%
2010	10%	16%	11%	10%	13%
2011	8%	13%	11%	9%	12%
2012	9%	14%	11%	10%	7%

Tabela 1.

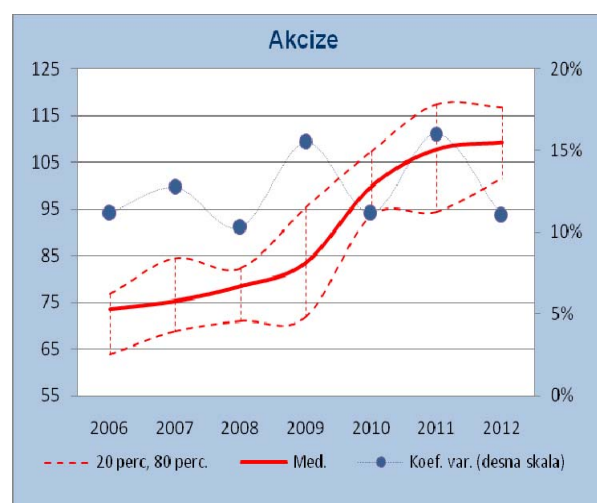
U narednim godinama su i bruto i neto prihodi od PDV-a imali relativno manje fluktuacije u poređenju sa ostalim vrstama indirektnih poreza. Koeficijent varijacije mjesečnih bruto prihoda kretao se između 6% i 11%. Nešto više su varirali neto prihodi (koef. var. 9-13%), zbog snažnijih fluktuacija povrata.

(ii) Akcize

Prosječni mjesečni prihodi od akciza porasli su sa 72 na 109 mil KM (cca) u periodu 2006-2012 (grafikon 7). Prilikom analize mjesečnih varijacija prihoda od akciza pažnju treba usmjeriti na akcize na duhan i naftu, obzirom da sve ostale vrste akciza čine svega oko 10% ovih prihoda.⁸ Iako su zabilježene velike fluktuacije ostalih kategorija akciza, one nisu mogle snažno uticati na dinamiku ukupnih akciza.

Grafikon 7

Grafikon 8

Koeficijent varijacije akciza se u periodu 2006-2012 kretao od 10-16%. Najveći je bio u u 2009. i 2011. godini (16%). Godina 2009. je karakteristična po donošenju novog Zakona o akcizama sa većim opterećenjem duhana, a obzirom da je njegova primjena nastupila na sredini godine, to onda objašnjava visinu koeficijenta. U 2011. godini su pored velikih fluktuacija akciza na duhan (koef. var. 21%) takođe zabilježene i najveće fluktuacije akciza na naftu u posmatranom periodu (koef. var. 20%).

⁸ Udio ostalih vrsta akciza je opao sa 14% na 10% u periodu 2006-2012, prvenstveno zbog rasta prihoda od akciza na duhan.

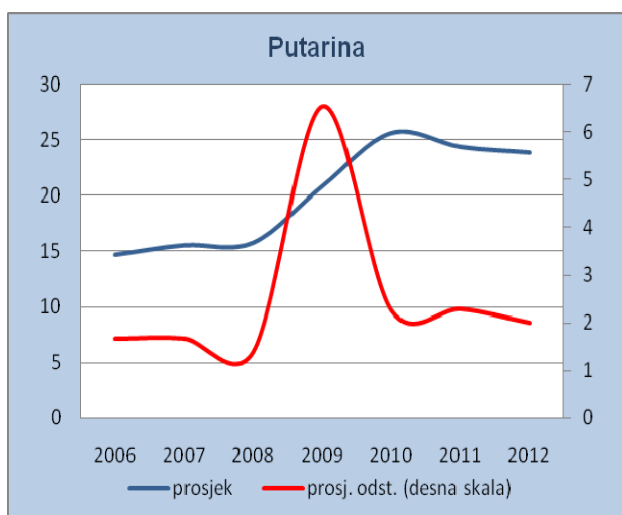
Koeficijenti varijacije mjesečnih podataka - akcize

	Akcize	Duhan	Nafta	Ostalo
2006	11%	9%	13%	19%
2007	13%	13%	12%	22%
2008	10%	13%	9%	16%
2009	16%	28%	17%	16%
2010	11%	14%	13%	17%
2011	16%	21%	20%	18%
2012	11%	12%	11%	18%

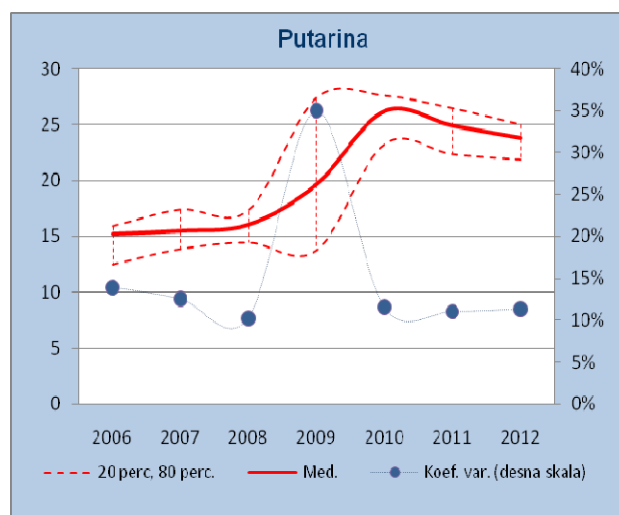
Tabela 2.

(iii) Putarina

Prosječni mjesečni prihodi od putarine porasli su sa 14,7 na 25,6 mil KM u periodu 2006-2010, a od tada bilježe postepeni pad do 23,9 mil KM u 2012. godini (grafikon 9).

Grafikon 9

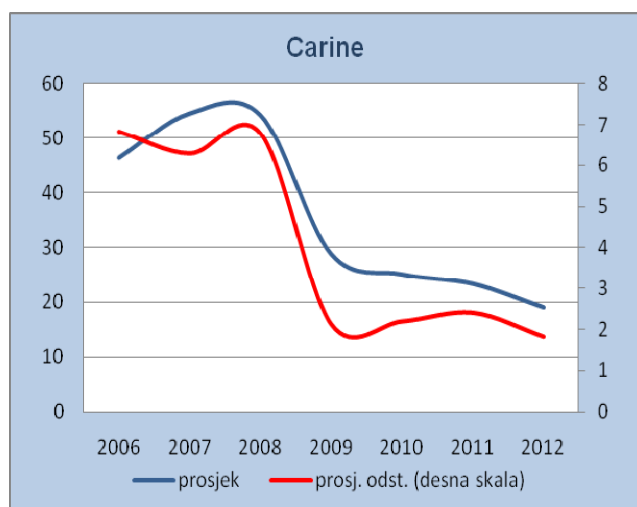

Grafikon 10

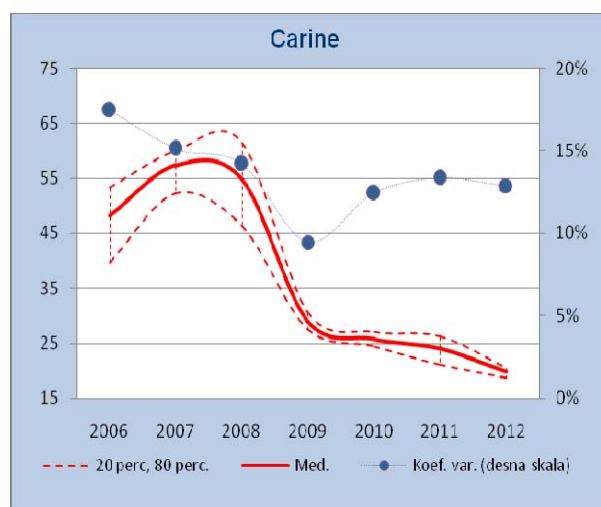
Najveće mjesečne fluktuacije zabilježene su u 2009. godini, jer je na sredini godine došlo do rasta stope putarine. Koeficijent varijacije u toj godini iznosio je čak 35%, a sve zbog velikih razlika naplate u prvom i drugom polugodištu. U ostalim godinama posmatranog perioda nije bilo značajnijih turbulencija (koef. var 10%-14%).

(iv) Carine

Prihodi od carina su porasli u 2007. godini, a nakon toga bilježe konstantan pad. U periodu od 2007-2012 godine prosječni mjesečni prihodi su pali sa oko 55 na 19 mil KM (grafikon 11). Iako je na sredini 2008. godine došlo do početka primjene Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU i postepenog ukidanja carinskih tarifa na uvoz iz EU, u toj godini nije bilo najvećih mjesečnih oscilacija carina. Razlog su značajnije mjesečne fluktuacije uvoza u 2006. i 2007. godini.⁹ U posljednja dva mjeseca 2008. godine je došlo do pada vrijednosti uvoza u odnosu na iste mjesec prethodne godine. Obzirom da je rast vrijednosti uvoza na kraju godine u odnosu na početak njegova sezonska odlika, to je donekle izravnalo sezonsku šemu uvoza¹⁰ i doprinijelo manjim godišnjim oscilacijama carina.

Grafikon 11

Grafikon 12

Sa padom prihoda od carina od 2009. godini pada i prosječno mjesečno odstupanje, što je očekivano, obzirom da se radi o apsolutnoj mjeri disperzije. Sa druge strane, nakon pada u 2009. godini, koeficijent varijacije postepeno raste kreću se oko 12-13% u periodu 2010-2011. Procjenjuje se da ukidanje carinskog evidentiranja nije imalo značajnije efekte na koeficijent varijacije u 2011. godini, obzirom na obim izgubljenih prihoda i kretanje uvoza na kraju godine.

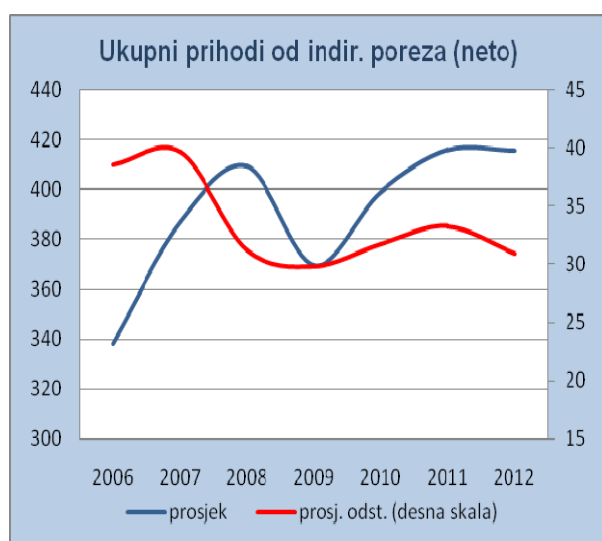
⁹ Mjesečnim fluktuacijama uvoza u 2006. godini doprinose i poslovne politike kompanija pred uvođenje PDV-a koje su detaljnije obrazložene u poglavlju o PDV-u.

¹⁰ Koeficijent varijacije mjesečnih podataka uvoza za 2008. godinu bio je manji nego za prethodne dvije godine (za 7,9 p.p. u odnosu na 2006, te za 1,5 p.p. u odnosu na 2007. godinu).

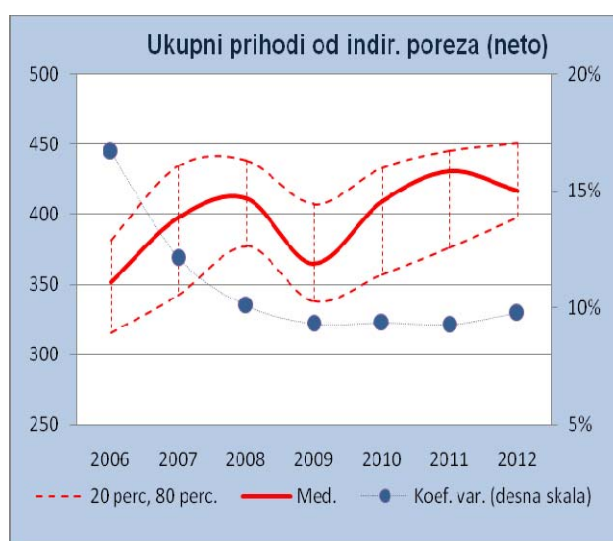
UMJESTO ZAKLJUČKA – OSCILACIJE UKUPNIH PRIHODA

Iz ovog priloga se može zaključiti da su kod svih vrsta prihoda zabilježene veće mjesečne oscilacije u pojedinim godinama proteklog perioda. Oscilacije PDV-a i carina bile su najviše izražene u 2006. godini, i to kao posljedica vremenskog pomaka uplate obaveza za januar (domaći PDV) ili turbulencija uvoza kao odgovor na uvođenje PDV-a (uvozni PDV i carine). Oscilacije akciza i putarine bile su snažno izražene u godini donošenja novog Zakona o akcizama (2009).

Sa druge strane, ako pogledamo oscilacije ukupnih prihoda od indirektnih poreza (neto), vidjećemo da postepeno gube na značaju, kako u apsolutnom tako i u relativnom smislu (grafikoni 13 i 14).

Grafikon 13

Grafikon 14

Kada bi htjeli posmatrati dinamiku ukupno raspoređenih prihoda budžetskim jedinicama trebali bi uzeti u obzir i druge faktore koji su doveli do razlike neto prikupljenih i raspoređenih prihoda sa JR. Podsjetimo se nekadašnjih blokada raspodjele sa JR, koje su nastajale kao posljedica neusaglašavanja koeficijenata raspodjele entitetima. Tu je i politika formiranja rezervi na JR po fiksnoj stopi koja je bila na snazi sve do februara 2008. godine, te politika rezervi prihoda od dodatne putarine. Raspodjela pojedinim nivoima vlasti, na koju utiče niz drugih faktora, je posebna tema a nju smo više puta obrađivali u prethodnim brojevima biltena.

Osnovne karakteristike robne razmjene u 2012. godini

(Autor: Aleksandar Eskić)

UVOD

U jednom od prethodnih brojeva analizirano je kretanje robne razmjene za prvih pet mjeseci prethodne godine, dok je u ovom broju fokus na robnoj razmjeni koja obuhvata cijelu 2012. godinu. Bitno je napomenuti da su kao izvor podataka korištene `jedinственe carinske isprave` (JCI) koje Agencija za statistiku BiH preuzima od Uprave za indirektno oporezivanje radi mjesečne obrade podataka robne razmjene sa inostranstvom¹¹.

Prema procjenama Međunarodnog monetarnog fonda iz januara 2013. godine¹², globalni rast bi trebalo da ojača tokom 2013. godine kako se faktori koji uzrokuju usporavanje oporavka globalne aktivnosti budu mijenjali. Isto tako, ovaj oporavak je projektovan da bude nešto usporeniji u poređenju sa projekcijama iz oktobra prošle godine. Činjenica je da su preduzete mjere iz oblasti različitih javnih politika smanjile rizike akutne krize u euro zoni i SAD-a uz napomenu da se oporavak u euro zoni, usljed produžene kontrakcije ekonomske aktivnosti, tek očekuje u narednom periodu.

Prema istom dokumentu, bruto društveni proizvod u euro zoni je pao za 0.4% tokom 2012. godine, i negativan trend će se nastaviti i u 2013. godini kada očekivani pad iznosi 0.2%. Kada govorimo o Evropskoj uniji, situacija je nešto drugačija. Pad ekonomske aktivnosti u 2012. godini iznosio je 0.2% dok se u 2013. godini očekuje blagi rast od 0.2%. Situacija po zemljama se bitno razlikuje. Dok Njemačka bilježi usporen, ali pozitivan rast (+0.9% u 2012. i +0.6% u 2013.), Italija se istovremeno suočava sa snažnim padom u posmatranom periodu (-2.1% u 2012 i -1.0% u 2013.). Ove dvije zemlje su izdvojene upravo zbog njihove uloge i značaja u robnoj razmjeni Bosne i Hercegovine.

Isto tako, projekcije kretanja međunarodne trgovine su veoma optimistične i pozitivne tako da ocjena rasta obima razmjene u 2012. godini iznosi 2.8% na svjetskom nivou dok je za 2013. godinu projektovan rast od 3.8%. U istom periodu izvoz iz razvijenih zemalja bilježi snažniji rast u odnosu na uvoz. Istovremeno, procjene govore da će, nakon rasta cijene mineralnog ulja (nafte) tokom 2012. godine od 1%, doći do pada od 5.1% u 2013. godini koji će se nastaviti i u 2014. godini (2.9%). Ovo je veoma važno za sve ekonomije koje su neto uvoznici ove robe (kao što je i BiH) i koje po tom osnovu bilježe ogromne deficite čija veličina zavisi upravo od njene cijene. Prema drugom dokumentu koji se detaljnije bavi srednjoročnim projekcijama obima proizvodnje i cijena mineralnog ulja (nafte)¹³, prema osnovnom scenariju očekuje se pad cijene ove robe za oko 20% u narednom petogodišnjem razdoblju tako da bi cijena mogla ići ka nivou od 80\$ po barelu. Prema alternativnom scenariju cijena ove robe bi mogla doživjeti oštar pad na nivo ispod 60\$ po barelu još tokom 2015. godine da bi potom postepeno rasla i konačno dostigla 80\$ po barelu u 2017. godini.

U svakom slučaju, aktivnosti na periferiji euro zone su slabije od očekivanih što povratno negativno utiče i na samu euro zonu. Uprkos napretku u oblasti harmonizacije i koordinacije mjera ekonomske politike koje predstavljaju odgovor na aktuelnu krizu, kao i unapređenim finansijskim

¹¹ Agencija za statistiku BiH (2013, 09.02). *Indeksi uvoznih i izvoznih cijena BiH – četvrti kvartal 2012. godine*. Saopštenje Agencije za statistiku. Sarajevo: Agencija za statistiku, 2013

¹² International Monetary Fund (2013, 23.01). *World Economic Outlook – Gradual Upturn in Global Growth During 2013*. Washington: International Monetary Fund, 2013

¹³ International Monetary Fund (2012, 24.08). *Macroeconomic policy framework for resource-rich developing countries – background paper 2*. Washington: International Monetary Fund, 2012

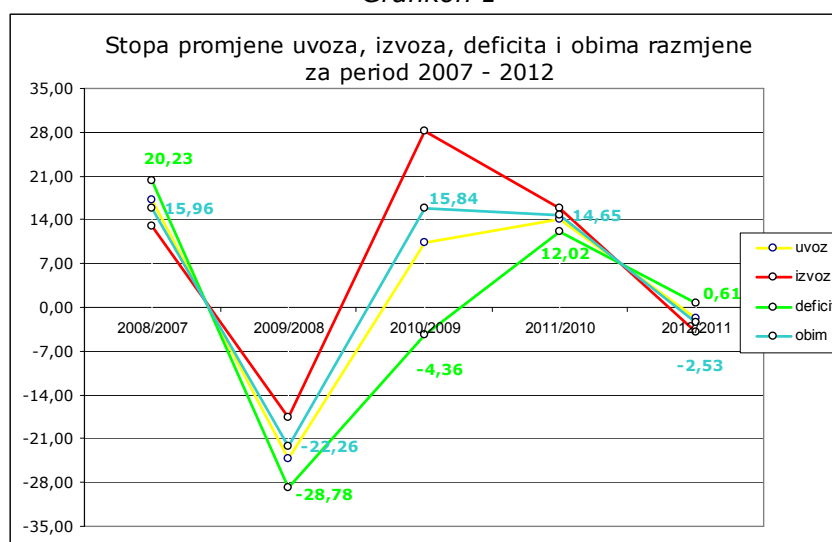
stanjem, projekcije govore da će se desiti dodatna kontrakcija ekonomske aktivnosti na ovoj teritoriji.

Prema dostupnim podacima DEP-a¹⁴ ekonomski sistem u BiH je zabilježio realan pad od 0.5% u 2012. godini, dok će prema prognozama Odjela za istraživanje Deutsche Bank-e doći do realnog rasta BDP od oko 1%¹⁵ u 2013. godini.

KRETANJE OSNOVNIH POKAZATELJA ROBNE RAZMJENE

Tokom posmatranog perioda vrijednost uvoza i izvoza je snažno fluktuirala što se vidi na Grafikonu 1. Vrijednost uvoza je, nakon snažnog pada (-24,18%) u 2009. godini, bilježila pozitivne stope rasta u naredne dvije godine (10,26% u 2010. godini i 14,02% u 2011. godini) da bi potom pala za oko 1.8% u 2012. godini. Situacija je veoma slična i kod vrijednosti izvoza, osim po intenzitetu. Nakon snažnog pada (-17,62%) u 2009. godini, vrijednost izvoza je rasla po stopi od preko 28% tokom 2010. i oko 16% tokom 2011. godine da bi zabilježila pad od skoro 4% u 2012. godini.

Grafikon 1

Izvor: Agencija za statistiku BiH, 2012 Statistika robne razmjene sa inostranstvom, str. 2

Tako imamo da je obim vanjskotrgovinske razmjene porastao za 14,7% tokom 2011. godine dok je u 2012. godini pao za oko 2.5%. Sve ovo ukazuje na dramatične promjene vrijednosti osnovnih veličina u robnoj razmjeni, kako količina tako i cijena uvoznih i izvoznih roba. Istovremeno, na prvi pogled su primjetna i velika odstupanja cijena u poređenju sa drugim zemljama. Problematika `transfernih cijena` i prijavljivanja istinite vrijednosti u uvoznim dokumentima predstavljaju posebnu temu.

Na grafikonu 2. prikazane su apsolutne vrijednosti osnovnih pokazatelja vanjskotrgovinske razmjene BiH sa inostranstvom za period 2007 – 2012. godina. Kriva `pokrivenost` predstavlja zapravo procenat pokrivenosti uvoza izvozom (desna skala).

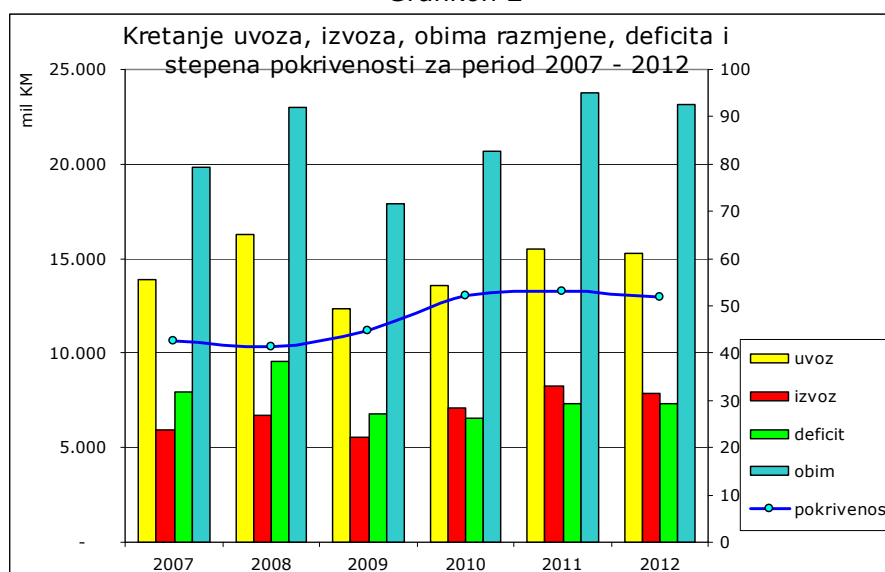
Vrijednost koeficijenta pokrivenosti uvoza izvozom kretao se oko prosječnog nivoa nešto ispod 50% tj. u rasponu od 42,7% u 2008. godini do skoro 53% u 2011. godini, dok njegova vrijednost

¹⁴ Informacija o kretanju makroekonomskih pokazatelja za period januar – decembar 2012. godine. Objavljeno februara 2013., na http://www.dep.gov.ba/dokumenti_politika/Mjesecne_informacije/info2012/?id=1563

¹⁵ Bosnia and Herzegovina – frontier country report. Objavljeno 25.04.2012., na http://www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_EN-PROD/PROD000000000288371/Bosnia+and+Herzegovina.PDF

iznosi 51,5% za 2012. godinu. Ovaj pokazatelj je svoju najnižu vrijednost dostigao u martu kada je iznosio 46.3% dok je svoju najvišu vrijednost dostigao u junu kada je iznosio 57.3%.

Grafikon 2

Izvor: Agencija za statistiku BiH, 2012 Statistika robne razmjene sa inostranstvom, str. 2

Još jedan od gorućih problema današnje međunarodne ekonomije predstavlja rast svjetskih cijena baznih roba koji su prema kompozitnom indeksu MMF-a (Fuel and Non-fuel Commodity Price Index) zabilježili rast od 26.3% u 2011. godini. Samo sirovo ulje (nafta) tipa BRENT je zabilježilo rast indeksa od 32%, dok je indeks hrane i pića porastao za oko 19.4%, a metala za oko 13.5%¹⁶. Situacija u 2012. godini je nešto drugačija, vrijednost ukupnog indeksa je manja za 3.1% prvenstveno zahvaljujući padu vrijednosti metala za 17%, hrane i pića za 3.7%, dok je jedino sirovo ulje zabilježilo rast od 1%. Podsjećamo da su ovi pokazatelji izračunati u odnosu na prethodnu godinu, kada je osnovica znatno viša u odnosu na 2010. godinu, tako da se može zaključiti da su cijene u 2012. godini još uvijek značajno više u odnosu na 2010. godinu.

Istovremeno, prema podacima Agencije za statistiku BiH¹⁷, primjetno je povećanje izvoznih cijena za 9.3% dok su uvozne cijene porasle za 13.2%, od čega je najveći porast zabilježen u sektoru `mineralna goriva i maziva` u iznosu od 35.7%¹⁸ dok je ukupna vrijednost uvoza u ovoj kategoriji bila niža za 6.2% u odnosu na 2011. godinu.

KRETANJE I STRUKTURA UVOZA

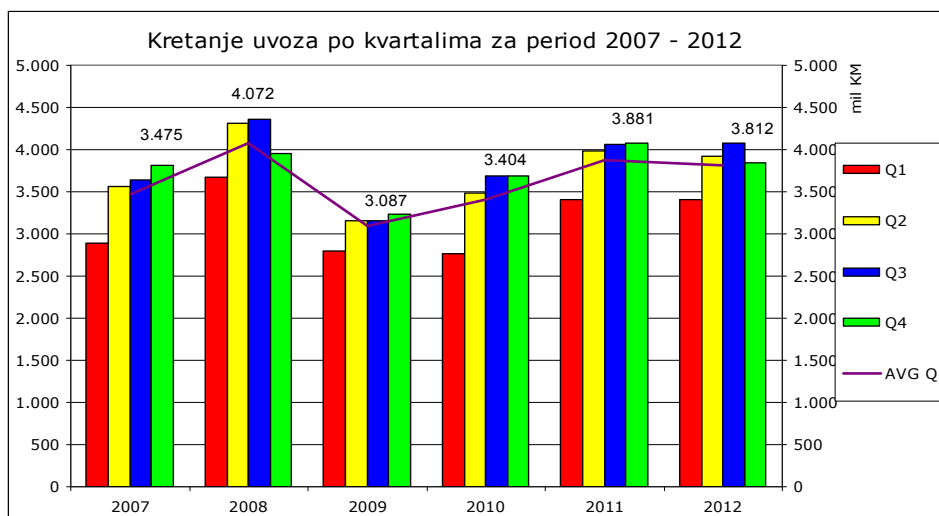
Na grafikonu 3. prikazane su vrijednosti uvoza na kvartalnom nivou za period 2007 – 2012. godina. Može se primjetiti da su vrijednosti uvoza po pravilu najmanje tokom prvog kvartala svake godine. Vrijednosti uvoza u trećem kvartalu i četvrtom kvartalu su najviše. Izuzetak je 2012. godina kada je vrijednost uvoza u četvrtom kvartalu (Q4) bila manja od vrijednosti uvoza u drugom kvartalu (Q2) što se svakako odrazilo i na prikupljene prihode po ovom osnovu. Prosječna kvartalna vrijednost uvoza (AVG Q – desna skala) je, nakon oštrog pada u 2009. godini, konstantno rasla sve do 2012. godine kada opet dolazi do blagog pada (oko 70 miliona KM prosječno po kvartalu u odnosu na godinu ranije).

¹⁶ *Indices of Primary Commodity Prices 2003-2013*. Objavljeno 07.02.2013., na www.imf.org

¹⁷ Agencija za statistiku BiH (2013, 08.02). *Indeksi izvoznih i uvoznih cijena u BiH*. Sarajevo: Agencija za statistiku BiH, 2013

¹⁸ Prosječna cijena u KM tokom 2012. godine pri čemu je 2010. godina uzeta kao bazna

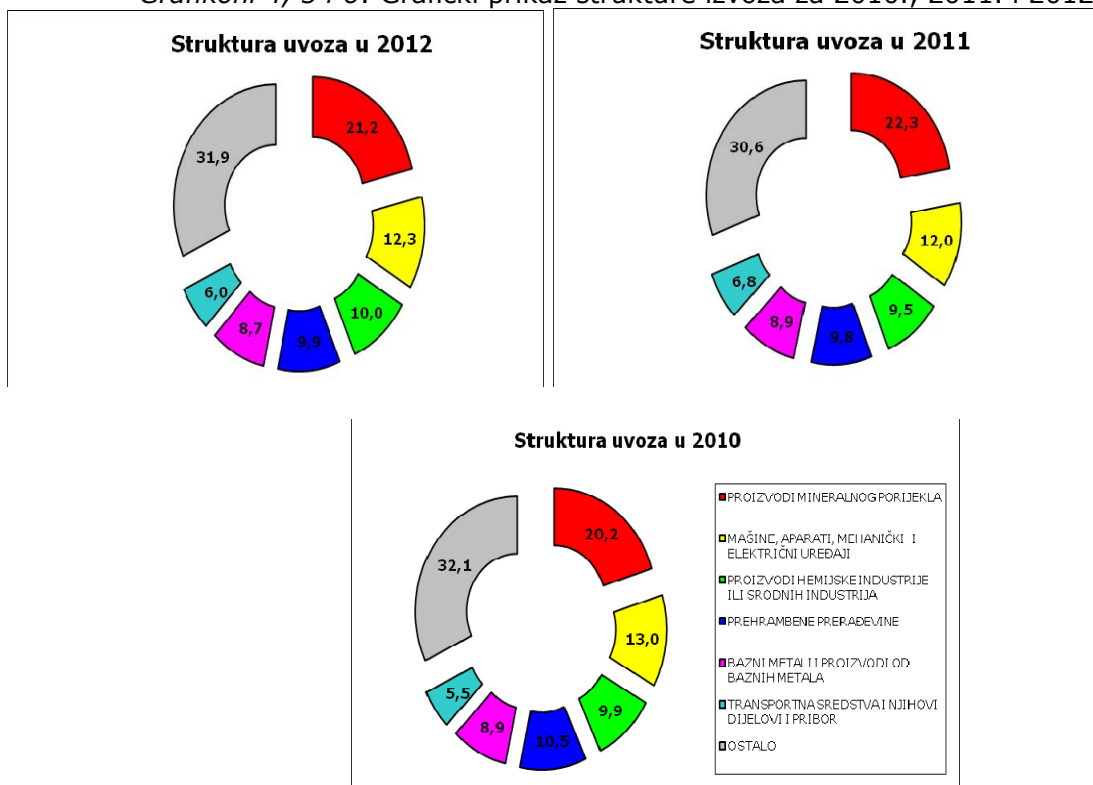
Grafikon 3

Izvor: Agencija za statistiku BiH, 2012 Statistika robne razmjene sa inostranstvom, str. 2

Na grafikonima 4., 5. i 6. predstavljena je struktura uvoza za 2010., 2011. i 2012. godinu. Klasifikacija je usklađena sa odjeljcima harmonizovanog sistema. Najznačajnija grupa proizvoda tokom posmatrane tri godine su proizvodi mineralnog porijekla. Pod tim se podrazumijevaju mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije, električna energija, bitumenske tvari i mineralni voskovi.

Grafikoni 4, 5 i 6: Grafički prikaz strukture izvoza za 2010., 2011. i 2012. god.

Izvor: Agencija za statistiku BiH, 2012 Statistika robne razmjene sa inostranstvom, str. 9

Može se primijetiti da njihovo učešće, nakon rasta u 2011. godini kada je dostiglo vrijednost od 22.3%, ponovo opada i dostiže vrijednost od 21.2% u 2012. godini. Ako posmatramo udio vrijednosti uvoza ove grupe proizvoda u vrijednosti ukupnog izvoza vidimo da on dostiže vrijednost od skoro 41% u 2012. godini što znači da upravo toliko dio vrijednosti izvoza BiH odlazi na uvoz ove grupe proizvoda.

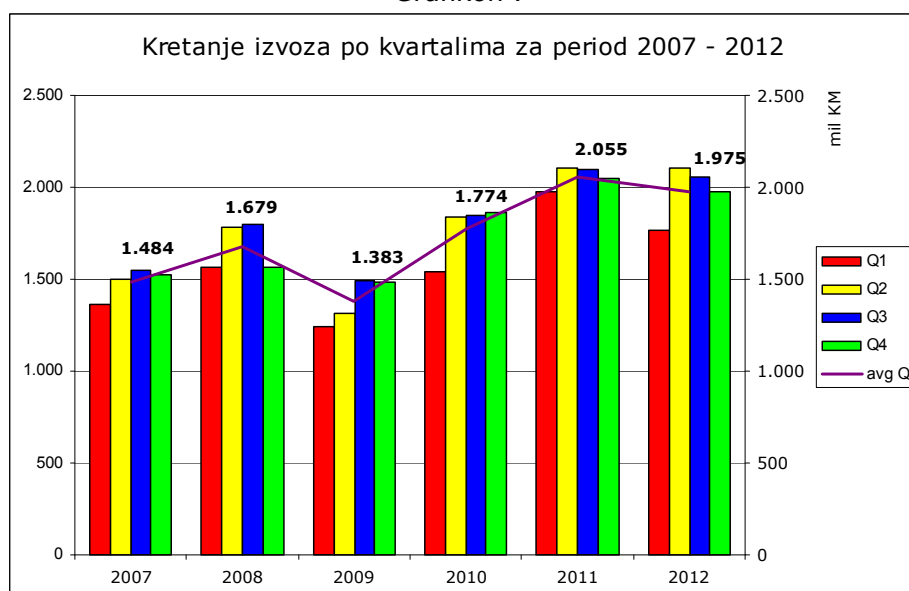
Na drugom mjestu po vrijednosti se nalazi grupa proizvoda mašine, aparati, mehanički i električni uređaji. Njihov udio se konstantno kreće između 12% i 13% tako da dostiže 12.3% u 2012. godini. Ako se posmatra sama struktura ove grupe proizvoda može se vidjeti da na mašine, aparate, mehaničke uređaje, kotlove i njihove dijelove otpada oko 60% dok na električne mašine i opremu i njihove dijelove, aparate za snimanje ili reprodukciju zvuka, televizijske aparate za snimanje ili reprodukciju slike i dijelovi i pribor za te proizvode otpada skoro 40%.

Treća grupa proizvoda po značajnosti su proizvodi hemijske industrije ili srodnih industrija. Njihovo učešće se konstantno kreće oko nivoa od 10%, a među njima su najznačajniji medicinski i farmaceutski proizvodi (oko 26%). Četvrta grupa proizvoda po značajnosti predstavlja bazne metale i proizvode od baznih metala. Među njima su najznačajniji željezo i čelik (34%), proizvodi od željeza i čelika (25%) kao i aluminij i proizvodi od aluminija (16%).

KRETANJE I STRUKTURA IZVOZA

Na grafikonu 7. prikazane su vrijednosti izvoza na kvartalnom nivou period 2007 – 2012. godina. Može se primjetiti da su se najveće vrijednosti izvoza realizovale u drugom i trećem kvartalu 2011. godine kao i u drugom kvartalu 2012. godine. Isto tako, može se primjetiti da, nakon oštrog pada u 2009. godini, vrijednost izvoza počinje snažno da raste tokom naredne dvije godine (skoro 400 miliona KM prosječno kvartalno u 2010. godini i oko 280 miliona KM prosječno kvartalno u 2011. godini) nakon čega dolazi do kontrakcije u 2012. godini (80 miliona KM prosječno kvartalno) usljed pada potražnje za ovim proizvodima.

Grafikon 7

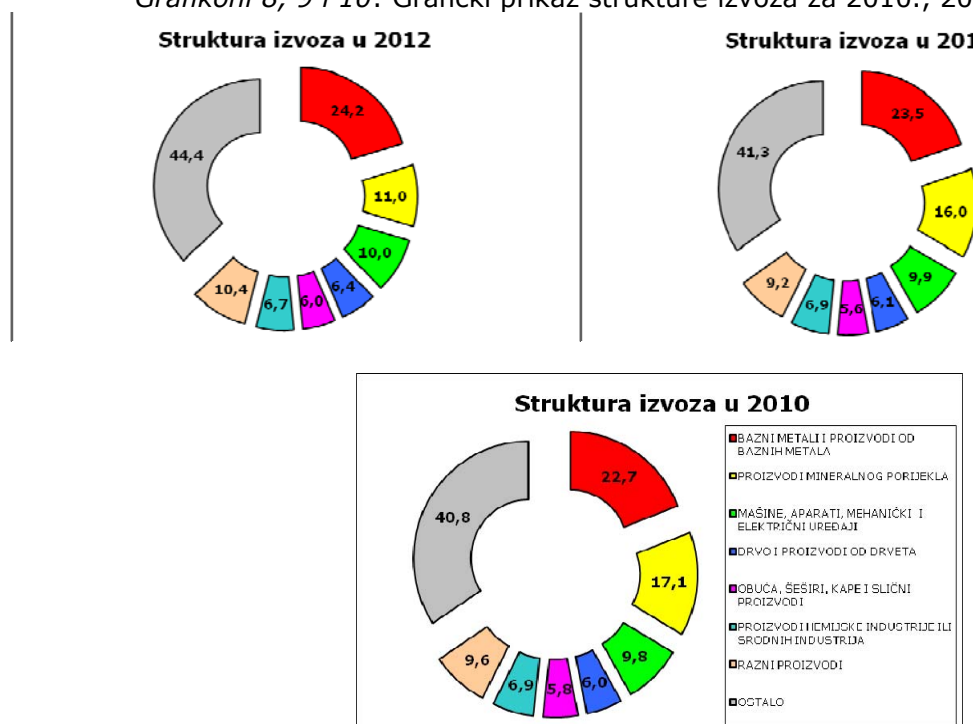
Izvor: Agencija za statistiku BiH, 2012 *Statistika robne razmjene sa inostranstvom*, str. 2

Na grafikonima 8, 9 i 10 predstavljena je struktura izvoza za 2010., 2011. i 2012. godinu. Klasifikacija je usklađena sa odjeljcima harmonizovanog sistema. Najznačajnija grupa proizvoda

tokom posmatrane tri godine su bazni metali i proizvodi od baznih metala. Njihovo učešće konstantno raste i to sa nivoa od 22,7% u 2010. godini do nivoa od 24,1% u 2012. godini. U njihovoj strukturi prednjače željezo i čelik kao i aluminij i proizvodi od aluminija sa učešćem od po cca. 33% i potom ih slijede proizvodi od željeza i čelika sa preko 20%.

Drugi po značajnosti su proizvodi mineralnog porijekla. Pod tim se podrazumijevaju mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije; električna energija; bitumenske tvari i mineralni voskovi. Može se primjetiti da njihovo učešće konstantno opada i to od nivoa 17,1% u 2010. godini do nivoa od 11,0% u 2012. godini. Jedan od važnijih, ako ne i najvažniji uzrok ovome je pad vrijednosti izvoza električne energije od oko 60% u 2012. godini u odnosu na 2011. godinu.

Grafikoni 8, 9 i 10: Grafički prikaz strukture izvoza za 2010., 2011. i 2012. god.

Izvor: Agencija za statistiku BiH, 2012 Statistika robne razmjene sa inostranstvom, str. 9

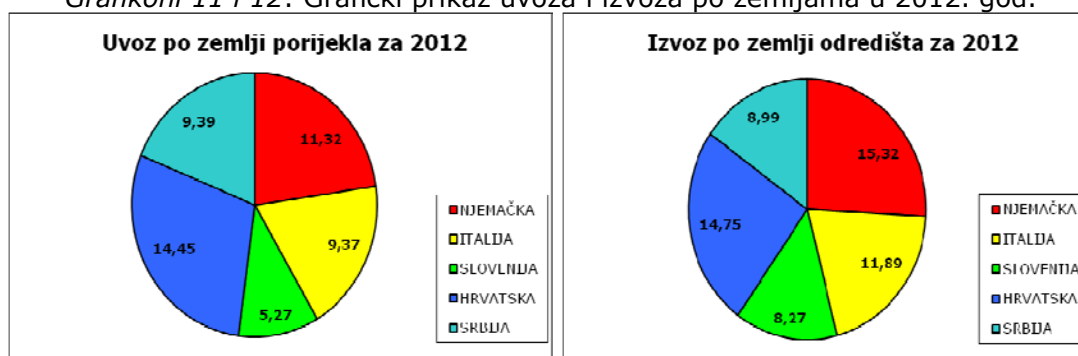
Na trećem mjestu po značajnosti se nalazi grupa proizvoda mašine, aparati, mehanički i električni uređaji. Njihov udio dostiže maksimum u 2012. godini iznosi 10,0% u ukupnoj vrijednosti izvoza. Ako se posmatra sama struktura ove grupe proizvoda može se vidjeti da na mašine, aparate, mehaničke uređaje, kotlove i njihove dijelove otpada preko 2/3 dok na električne mašine i opremu i njihove dijelove; aparate za snimanje ili reprodukciju zvuka, televizijske aparate za snimanje ili reprodukciju slike i zvuka i dijelovi i pribor za te proizvode otpada skoro 1/3.

NAJZNAČAJNIJI VANJSKOTRGOVINSKI PARTNERI BiH

Na grafikonu 11. i 12. prikazani su najznačajniji vanjskotrgovinski partneri BiH u 2012. godini. Jasno se može vidjeti da se najviše roba uvozilo iz Hrvatske i to 14,45% ukupne vrijednosti uvoza u posmatranom periodu. Potom slijede Njemačka sa 11,32%, Srbija sa 9,39%, Italija sa 9,37% i Slovenija sa 5,27%.

Što se tiče vrijednosti izvoza, Njemačka je apsorbirala 15,32% vrijednosti ukupnog izvoza, zatim slijede Hrvatska sa 14,75%, Italija sa 11,89%, Srbija sa 8,99% i Slovenija sa 8,27%. Deficit robne razmjene sa Hrvatskom i Srbijom iznosi oko 50% u 2012. godini. Pri tome je značajno napomenuti da se kretanje uvoza i izvoza (osim izvoza u Srbiju) sa ove dvije zemlje smanjio za nekoliko procenata u odnosu na prošlu godinu dok je samo izvoz u Srbiju pao za oko 30%. Sa Njemačkom, Italijom i Slovenijom imamo deficit robne razmjene koji se kreće oko 1/3 dok je primjetan trend rasta uvoza i pada izvoza u ove zemlje.

Grafikoni 11 i 12: Grafički prikaz uvoza i izvoza po zemljama u 2012. god.

Izvor: Agencija za statistiku BiH, 2012 Statistika robne razmjene sa inostranstvom, str. 3-5

Interesantno je da je Bosna i Hercegovina ostvarila suficit sa Austrijom u vrijednosti od oko 100 miliona KM, baš kao i sa Švajcarskom i Norveškom. Veliki deficit od oko 1/4 BiH je imala sa Mađarskom, Ujedinjenim Kraljevstvom i Poljskom dok sa Grčkom taj pokazatelj iznosi 90%. Najveći deficit BiH ima sa Kinom (99%) i SAD-a (92%).

ZAKLJUČAK

Na ovom mjestu je potrebno ukazati na nekoliko ključnih ispoljenih tendencija u robnoj razmjeni BiH sa inostranstvom kao i izazovima sa kojima će se BiH susresti u bliskoj budućnosti. Prema podacima koji su bili predmet analize, može se vidjeti da vrijednost izvoza iznosi nešto preko 30% BDP i bilježi pad od 1.8% u 2012. godini, nakon nekoliko godina snažnog rasta. Za razliku od izvoza, učešće vrijednosti uvoza u BDP-u iznosi skoro 60% i bilježi pad od skoro 4%. Dominantno učešće u strukturi uvoza predstavljaju proizvodi mineralnog porijekla.

Da li će se nastaviti ispoljeni trend zavisi prvenstveno od potreba BiH privrede kao i od cijena sirovog ulja (nafte) na međunarodnom tržištu. Ukoliko se obistine gore iznesene projekcije koje se odnose na kretanje cijene ove robe može se očekivati povećana potražnja i potrošnja ove vrste robe, kao i veći prihodi po osnovu akciznih obaveza koje se obračunavaju na ovu grupu proizvoda. Istovremeno, sada već sa sigurnošću se može tvrditi da direktna korelacijska veza količine potrošnje ove grupe proizvoda i prikupljene akcizne obaveze postaje slabija. Isto tako, značajan je podatak da se oko 21% ukupnog uvoza odnosi na ovu grupu proizvoda i da, posmatrano izolovano, BiH bilježi deficit oko 2.5 milijarde KM samo za ovu grupu proizvoda. Veliki deficit je

izražen i kod proizvoda prehrambene industrije, pića, alkohola i duhana gdje deficit iznosi oko 1.2 milijarde KM. Veliki deficit BiH bilježi i kod plastičnih tvari od preko pola milijarde KM, parfema i eteričnih ulja oko 300 miliona KM, proizvoda od kože i krzna preko 200 miliona KM, drvene celuloze, papira i kartona oko 125 miliona KM itd. Značajno je ponoviti da BiH ostvaruje tek neznatan suficit u smislu vrijednosti uvoza i izvoza električne energije u 2012. godini s tim da je vrijednost izvoza pala za oko 60% dok je vrijednost uvoza porasla za oko 20% u odnosu na prethodnu godinu.

Isto tako, usljed snažnijeg pada izvoza u odnosu na uvoz, deficit nastavlja da raste, iako znatno sporije nego prethodne godine. Mjere koje bi dovele do smanjenja deficita tj. rasta potražnje za izvoznim proizvodima BiH se nalaze u rukama kako domaćih, tako i evropskih donosilaca odluka¹⁹. Pravovremene mjere vanjskotrgovinske i fiskalne politike mogu dovesti do povećanja obima robne razmjene, poboljšanja uslova razmjene²⁰ i prijeko potrebnog smanjenja robnog deficita. U okviru nadležnih ministarstava različite mjere su u fazi pripreme ili realizacije, ali ostaje da se vidi kakav će one imati efekat na vanjskotrgovinsku poziciju BiH u narednom periodu.

Pored toga, kada se detaljno analizira struktura uvoza po pojedinim oblastima i vrstama roba, kao i veličina ostvarenog deficita, koji se, u različitom obimu, ponavlja svake godine, postaje upitna osnovna pretpostavka o modelu racionalnog ponašanja potrošača u BiH. U prilog tome ide činjenica da se oko 4% vrijednosti ukupnog robnog deficita ostvaruje samo na stavci parfema i toaletnih voda (što opet iznosi približno 1.2% BDP) kao i 5% vrijednosti ukupnog robnog deficita na stavci pića i duhana (što iznosi približno 1.6% BDP). Ovo navodi na preispitivanje uloge vlasti u BiH u smislu njenog aktivnijeg izvršavanja svoje alokativne funkcije i uključivanja u funkciju očuvanja i unapređenja ukupnog nivoa korisnosti od potrošnje cijelog društva. Moderna ekonomska nauka i praksa prepoznaje ovaj obrazac ponašanja koji je posljedica ograničene racionalnosti pojedinaca²¹ prilikom potrošnje raspoloživog dohotka, što u dužem roku dovodi do ukupno manjeg stepena korisnosti i loših emocija uzrokovanih ovakvim donošenjem odluka. Usvajanje i efikasna primjena mjera koje bi konačno dovele do smanjenja ovih anomalija, svakako bi pozitivno uticale na finansijsku dobit cijelog društva.

¹⁹ Tokom 2012. godine BiH je realizovala 46,9% uvoza i 57,6% svog izvoza na tržištu EU

²⁰ Terms of trade

²¹ Rubenstein, A. (1998). Modeling bounded rationality. <http://arielrubinstein.tau.ac.il/br/br.pdf>

Banja Luka: Bana Lazarevića, 78 000 Banja Luka, Tel/fax: +387 51 335 350, E-mail: oma@uino.gov.ba
Sarajevo: Đoke Mazalića 5, 71 000 Sarajevo, Tel:+387 33 279 553, Fax:+387 33 279 625, Web: www.oma.uino.gov.ba

Konsolidovani izvještaji

(pripremila: Aleksandra Regoje)

Tabela 1. (Konsolidovani izvještaj: JR, Institucije BiH, entiteti)

Preliminarni konsolidovani izvještaj uključuje:

- prihode od indirektnih poreza koje prikuplja Uprava za indirektno oporezivanje na Jedinствeni račun,
- transfere sa Jedinственog računa UIO,
- prihode i rashode budžeta institucija Bosne i Hercegovine,
- prihode i rashode budžeta Federacije BiH,
- prihode i rashode budžeta Republike Srpske*

Izvještaj ne uključuje neusklađene prihode prikupljene na JR UIO.

**Obuhvaćeno: (A) budžet Republike i vanbudžetska sredstva evidentirana u Glavnoj knjizi trezora RS, (B) ukupno ino-zaduženje za projekte koji se realizuju preko općina i preduzeća, (C) podatke korisnika budžeta Republike koji imaju vlastite bankovne račune (uključujući i neke jedinice za implementaciju ino-projekata formirane pri ministarstvima).*

Preliminarni konsolidovani izvještaj: JR, Institucije BiH, entiteti (2013)

	I
Ukupni prihodi	434,2
Porezi	409,4
Direktni porezi	22,7
Porezi na dohodak i dobit	22,0
Porez na imovinu	0,6
Indirektni porezi (neto)	386,7
PDV	240,7
Akcize	112,0
Putarina	20,3
Carine	12,6
Ostali indirektni porezi	1,0
Ostali porezi	0,0
Doprinosi za socijalno osiguranje	0,0
Grantovi od stranih vlada i međunarodnih org.	1,4
Neporezni prihodi	23,5
Transferi od ostalih budžetskih jedinica	0,0
Ukupni rashodi	409,1
Tekući rashodi	404,9
Bruto plaće i naknade zaposlenih	123,7
Izdaci za materijal i usluge	12,3
Doznake na ime socijalne zaštite	52,6
Izdaci za kamate	4,2
Izdaci po osnovu kamata u inostranstvu	2,3
Izdaci po osnovu kamata u zemlji	2,0
Subvencije	2,2
Donacije (nerezidentima)	0,0
Transferi drugim budžetskim jedinicama	40,1
Transferi sa JR (BD,kantoni,općine, fondovi, dir. za ceste)	164,7
Drugi rashodi	5,1
Neto izdaci za nefinansijsku imovinu	4,2
Izdaci za nefinansijsku imovinu	4,4
Primici od nefinansijske imovine	0,2
Bruto/Neto operativni bilans (prihodi minus tekući rashodi)	29,3
Neto pozajmljivanje/zaduživanje (uk. prih. minus uk.rash)	25,1
Neto finansiranje = (Minus) Neto pozajmlj./zaduživanje	-25,1

Tabela 1.